

БЛОЩІНСЬКА О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ФУТБОЛУ

У статті йдеться про метафору як засіб поповнення словникового складу спортивної лексики. Звертається особлива увага на творення нових футбольних термінів в іспанській мові під впливом різних сфер людської діяльності.

Ключові слова: термін, метафора, футбол, лексика, метонімія.

В статье идет речь о метафоре как способе пополнения словарного запаса спортивной лексики. Обращается особое внимание на образование новых футбольных терминов в испанском языке под влиянием разных сфер человеческой деятельности.

Ключевые слова: термин, метафора, футбол, лексика, метонимия.

The article deals with the metaphor as a way of enriching the vocabulary of sports lexicon, paying special attention at the formation of new football terms in the Spanish language under the influence of different spheres of human activity.

Key words: term, metaphor, football, lexicon, metonymy.

Актуальність. Відомо, що одним із показників, що свідчить про надбання певної галузі знань, є розвинена та упорядкована система термінів, тому потреба у систематизації та упорядкуванні футбольної лексики є особливо актуальною в час, коли терміносистема цього спорту знаходиться у процесі постійного поповнення. Щораз з'являється більша кількість книг, словників та різноманітних публікацій з проблематики футболу, великими тиражами друкуються газети та журнали, присвячені цій тематиці. Іспанія не є винятком, вона має значну кількість видань, котрі висвітлюють практично все, що пов'язано з футболом. Завдяки футболу з'являються нові мовні одиниці, які можуть стати об'єктом лінгвістичного аналізу. Тому логічною є зацікавленість у вивченні футбольної лексики цієї романської мови не лише серед фахівців, але й простих шанувальників цієї гри.

Мета. Дослідити механізм творення метафори у спортивному дискурсі, проаналізувати процес проникнення у футбольну лексику термінів із різних спеціальних сфер.

Предмет. Функціонування новоутворених футбольних одиниць в терміносистемі іспанської мови.

Об'єкт. Термінологія футболу в іспанській мові.

Матеріал. Іспанські періодичні видання з футбольної тематики.

Наукова новизна. Полягає у розмежуванні футбольних термінів за сферами професійної людської зайнятості, визначенні схожості футбольної діяльності із кожною з них.

Метафора пронизує все наше повсякденне життя й виявляється не лише в мові, але й в мисленні та діях. Це один з інструментів нашого бачення та розуміння світу. Такі відомі лінгвісти, як Дж. Лакофф, М. Джонсон, О. С. Кубрякова та інші розглядають метафору як спосіб пізнання, структурування знання, оцінки і пояснення світу [1; 2]. О. С. Кубрякова називає метафору “когнітивним процесом, який виражає і формує нові поняття і без якого неможливо отримати нове знання” [1:57]. Потреба у метафорі виникає тоді, коли людина прагне при найменуванні встановити певні відносини між тим фрагментом дійсності, якому хоче дати назву, й тим, з яким його порівнює. Метафоризація – це процес перенесення знань із сфери-джерела у сферу-ціль. Сфера-джерело – це структура знань, яка є основою для когнітивного відображення у процесі формування метафори. Сфера-ціль – це структура знання, яка є кінцевим пунктом когнітивного відображення у процесі формування метафори. Дж. Лакофф і М. Джонсон описали метафору як перетин знань про одну концептуальну сферу в іншій сфері [2:389–390]. Відтак, метафори є містком від знайомого до незнайомого, від очевидного до менш очевидного за аналогією з системою понять, що вже склалася.

Мова спорту є найпродуктивнішою для метафоризації. При переході загальноживаного слова у футбольну сферу в результаті метафоричного перенесення відбувається звуження та спеціалізація його значення [3:360]. Щоразу, інтерпретуючи, сприймаючи метафору, адресат звертається до певного перетину поняттєвих сфер, з якими пов’язані усталені асоціації. Тобто метафорична модель характеризується прагматичною потенцією, усталеною оцінкою, закріпленою в національній свідомості. За словами Маріо Льюїси, перуанського прозаїка та публіциста, спортивна преса, побудована на возвеличенні почуттів та описі різних настроїв, віднайшла у метафорі цінний засіб для створення міфів та нереальних світів, які б підігрівали футбольні пристрасті [4]. Мас медіа запозичили цей спосіб з радіомовлення, де метафору застосовували для візуалізації гри через слово [5]. Завдяки креативності сьгоднішніх журналістів, які прагнуть прикрасити власні хроніки новими виразами, до футбольної лексики проникають терміни із різних сфер нашого повсякденного життя: військової, сфери мистецтв, економіки, права, фізики, мореплавства, що зумовлено подібністю футбольної діяльності до кожної з них.

В залежності від рівня спеціалізації в спортивній термінології метафори розділяються на такі групи [6:7–13]:

1. Оказіональні, метафорично переосмислені лексичні одиниці, які не мають стійкого вжитку, тобто носять випадковий характер. Ціль їх використання – підсилення експресивності, її емоційної складової. Наприклад: *debutante (m, f)* – новачок.
2. Широковживані метафори, які дублюють спортивні терміни. До цієї групи належать метафорично переосмислені слова, які в результаті регулярного використання стали надбанням загальноживаної лексики. В спортивний вжиток вони потрапили як сформовані виражальні засоби. Наприклад: *batalla (f)* – змагання, *estrella (f)* – зірка.
3. Слова, які в результаті спеціалізації стали спортивними термінами, в словниках вони відмічені позначкою “спорт”. Наприклад: *empate (m)* – нічия, *árbitro (m)* – суддя, *arbitr*.

У своїх репортажах журналісти найчастіше вживають військову тематику. Футбольний поєдинок розглядається як битва, змагання, дуель і передбачає наявність партнерів і суперників, а також набір визначених техніко-тактичних дій, необхідних для ведення бою. Територія футбольного поля осмислюється як поле бою, де м'яч – зброя війни. Стадіон – полігон для експериментів, простір для маневрів. Об'єднує учасників у цих двох сферах й одна мета – перемогти суперника. Ще однією причиною використання військової лексики є прагнення коментаторів до експресії та виразності в описанні спортивних видовищ. Можна навести такі приклади застосування військових термінів в описанні футбольних явищ:

El Madrid tiene un nivel muy alto, con un fútbol muy directo y saliendo muy bien al contraataque (атака у відповідь однієї з команд) [9].

Zlatan Ibrahimovic sigue aguardando con impaciencia el duelo que el próximo 23 de noviembre enfrentará al Milan y al Barcelona (поєдинок між двома командами) [10].

Para ganarse el respeto y la estrella de “sheriff” Mourinho cuenta con seis balas en su revólver (гравці, які знаходяться в розпорядженні тренера) [11].

Mientras que Van Persie, en una genial maniobra dentro del área consiguió el empate antes del descanso (вправні дії гравця, направлені проти суперника) [11].

El equipo azulgrana avisó con un disparo de Adriano (удар м'ячем) [12].

Відтак, за схожістю даних понять, футбольна терміносистема запозичила ці слова (*contraataque, maniobra, disparo, etc.*) з військової тематики для власного ужитку.

Однак футбол не обмежується лише характером змагання. Його також розглядають як мистецтво. Хід футбольного поєдинку – творчий процес, який вимагає не лише механічних дій, а й натхнення та вдосконалення. Кожен гравець на полі виконує певну роль, створюючи незабутнє видовище, яке приваблює щораз більше глядачів. Цим і зумовлені численні запозичення із театральної термінології:

David Silva: “En la Selección me siento como un actor secundario” (гравець другого складу) [13].

Falcao igualó el debut de Leivinha (перший матч) [14].

El brasileño completó su mejor partido desde que es jugador blanco y el Bernabéu le despidió con una ovación cuando fue sustituido por Di María (проводжати оплесками) [15].

Будь-яка команда, яка виходить на футбольне поле повинна діяти як один зладжений механізм, подібно до оркестру, де кожен виконує свою партію. Якщо хтось з музикантів зробить помилку, не вдасться досягти гармонійного звучання. Аби цього уникнути, як і в музиці, кожній команді потрібен диригент, від віртуозності якого багато залежить під час гри. Наприклад:

Esto, unido a Özil, Di María y la eficacia goleadora de Cristiano arriba, da como resultado que el director de la escuadra, Xabi Alonso, está logrando tocar una sinfonía futbolística absolutamente prodigiosa (показати високий рівень гри) [15].

El Zaragoza necesita un director de orquesta (тренер) [16].

Ще одна сфера, яка вплинула на формування значної кількості спортивних термінів – освіта. Наприклад:

Debido a lo anterior, aseguró que no tiene nada que reprocharle a sus pupilos (учні) [17].

У кожній новій грі футболіст набуває досвіду та практики, а допомагає йому в цьому мудрий тренер-наставник, який піклується про розвиток своїх підопічних.

Час від часу, спортивні оглядачі відчують необхідність наситити власні репортажі певною пишністю, престижністю, яка знаходить відображення у використанні спеціальної технічної термінології. Найхарактернішими сферами науки, які представлені у футбольному дискурсі, є математика, геометрія, анатомія, економіка, фізика. Наприклад:

Guardiola ha llamado a seis futbolistas del filial que podrían entrar en la convocatoria [18].

В економічній термінології “*filial*” розуміється як дочірнє підприємство, створене шляхом передачі частини власності. В лексичі футболу мова йде про другий склад команди, гравці якого можуть переходити до основного. Однак все відбувається в межах одного “підприємства”.

Además, la columna vertebral sigue en Xabi Alonso [18].

У футболі подібна метафора розуміється як центральний півзахисник, від нього залежить організація гри команди, створення гольових моментів.

Варто відзначити й інші сфери, які певною мірою посприяли збагаченню футбольної лексики, а саме:

астрологія: *Michu está dispuesto a quitar protagonismo cada vez que pueda a las grandes estrellas de la Liga* (гравці високого класу) [19];

міфологія: *Fue Pablo Hernández en Mestalla el último en batir al excelente cancerbero azulgrana hasta que llegó Ander Herrera y de un magnífico golpeo superó a Valdés en su estirada* (воротар) [20];

історія: *El entrenador del Real Murcia, Iñaki Alonso, ha avisado de que el próximo sábado, en el estadio del Valladolid, saldrán al campo “once gladiadores buscando el triunfo”* (склад команди) [20].

Таким чином, проаналізувавши відповідні джерела ілюстративного матеріалу, ми підтвердили, що метафора посідає важливе місце у формуванні нових терміносистем при необхідності позначення нових реалій. Метафоризація є пізнавальним механізмом термінотворення у спеціальній лексичі футболу іспанської мови. Метафора акумулює ознаки попереднього і нового знання, забезпечує концептуалізацію невивченого об’єкту за аналогією з уже укладеною системою понять.

Взаємодія футбольної діяльності з іншими професійними сферами є дуже продуктивною. До футбольної мовної системи потрапляють як окремі лексичні одиниці, так і подекуди – мікросистеми термінів. У такий спосіб у футбольній лексичі представлені найменування із багатьох сфер зайнятості людини: військової, мистецтва, науки, історії та інших. У зв’язку з цим футбольну термінолексику можна охарактеризувати як відкриту, динамічну структуру, яка перебуває у процесі постійного розвитку і збагачення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути становления знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры. – 2004. – 550 с. 2. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Джордж Лакофф // Теория метафоры / ред. Н. Д. Арутюнова, М. А. Журина. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–415. 3. Сушинська І. М. Структурно-семантична типологія спортивної лексики у текстах публіцистичного стилю / Ірина Михайлівна Сушинська // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – 2008. – Вип. 12, т. 1. – С. 359–364. 4. *El Siete Blanco* (un blog sobre fútbol, periodismo deportivo y mundo ultra) [Електронний ресурс] // El léxico deportivo. – Режим доступу : <http://elsieteblanco.wordpress.com/2007/04/04/el-lexico-deportivo-i/>. 5. Armijo A. Viabilidad de la metáfora : “El fútbol es un combate” [Електронний ресурс] // Ana María Moraga Armijo. Universidad de Salamanca, 2008. – Режим доступу : <http://www.monografias.com/trabajos19/futbol-es-combate/futbol-es-combate.shtml>. 6. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Нина Давидовна Арутюнова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5–32.

ДОВІДНИКИ

7. Мова футболу : Ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики / [Р. С. Помірко, М. Б. Дубяк, Т. Р. Іваньо, М. І. Проців]. – Львів : Українські технології, 2009. – 100 с. 8. Соломонко В. В. Словник футбольної термінології : [метод. посіб.] / Василь Васильович Соломонко. – 2009. – 35 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. *El Madrid tiene un nivel muy alto, con un fútbol muy directo y saliendo muy bien al contraataque* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : <http://www.marca.com/2011/11/07/futbol/equipos/barcelona/1320670350.html>. 10. *Ibrahimovic: “Saludaré a Guardiola, veremos qué hace él”* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : <http://www.marca.com/2011/11/07/futbol/equipos/barcelona/1320661600.html>. 11. *Vega M. Centenario de Mourinho* [Електронний ресурс] // Futbol Total. – Режим доступу : http://www.futboltotal.com.mx/especiales.php?option=com_content&task=view&id=16433&Itemid=0. 12. *Los hombres de Keita* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : <http://www.marca.com/blogs/juanito-blaugrana/2011/02/28/los-hombres-de-keita.html>. 13. *Valle C. En la Selección me siento como un actor secundario* [Електронний ресурс] // AS.com. – Режим доступу : http://www.as.com/futbol/articulo/seleccion-siento-actor-secundario/20110920dasdaifb_29/Tes. 14. *Estal S. Falcao igualó el debut de Leivinha en el Calderón* [Електронний ресурс] // AS.com. – Режим доступу : http://www.as.com/futbol/articulo/falcao-igualo-debut-leivinha-calderon/20110920dasdaifb_11/Tes. 15. *Villalobo F. Kaká se acelera por primera vez* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : http://www.marca.com/2011/09/27/futbol/liga_campeones/1317156041.html. 16. *Doblas: “Cuando se pelea por no bajar, todo punto es bueno”* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : <http://www.marca.com/2011/02/28/futbol/equipos/zaragoza/1298919131.html>. 17. *Torres E. Expresa confianza* [Електронний ресурс] // Futbol Total. – Режим доступу : http://www.futboltotal.com.mx/seriea.php?option=com_content&task=view&id=17630&Itemid=0. 18. *Rojo L. El Barça prepara el partido de Copa frente al Hospitalet con seis del filial* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : http://www.marca.com/2011/11/07/futbol/copa_rey/1320667015.html. 19. *Malagón M. Michu, de Nuevo bajo los focus* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : <http://www.marca.com/2011/11/07/futbol/1adivision/1320648582.html>. 20. *Herrera deja el récord de Valdés en 897 minutos* [Електронний ресурс] // MARCA. – Режим доступу : <http://www.marca.com/2011/11/06/futbol/equipos/barcelona/1320608101.html>.